

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Political Elites in the Middle East

Dam, N. van

Citation

Dam, N. van. (1978). Boekbespreking van: Political Elites in the Middle East. *Acta Politica*, 13: 1978(1), 146-148. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451903>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451903>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Soms slaat de schrijver wel een beetje door in zijn afkeer van socialistische politiek, zoals wanneer hij over Den Uyl schrijft:

Het is belangrijk dat een figuur als de minister-president, die afkomstig is uit een christelijk milieu, nu hij zijn geloof heeft verloren een onweerstaanbare drang in zich voelt om te getuigen over de nieuwe heilsleer die in het keerpuntprogramma is neergelegd (p. 259).

Terecht kapittelt hij de minister-president echter, als deze in een rede over Chili (en later in Jeruzalem) een subtiel onderscheid meent te kunnen maken tussen zijn optreden als eenvoudig lid van de Partij van de Arbeid en als minister-president. Dit onderscheid noemt Boon een 'drogrede': 'want bij een zogenaamd optreden als 'eenvoudig partijlid' is toch zonneklaar dat niemand voor zijn beweringen enige belangstelling zou hebben als de betrokkene behalve partijlid niet ook verantwoordelijk minister in het kabinet was'.

De meest controversiële teksten moge men in het eerste en laatste hoofdstuk van het boek vinden ('Democratie en Diplomatie' en 'Keerpunt of Kruistocht'). Het best is de schrijver echter op dreef in de andere acht hoofdstukken, waar hij kan putten uit zijn rijke ervaring als diplomaat ('Diplomatie en Bedrijfsleven', 'Diplomatie en Pers', 'Diplomatie Heden en Morgen', 'Diplomatieke Ethiek', 'Normen van Ambtelijk Geweten', 'Intellectuelen in Internationale Organisaties', 'Grenzen van Internationale Politieke Samenwerking' en 'Beleidsbepaling en Uitvoering'). Het zijn geen diepgravende wetenschappelijke studies geworden, maar duidelijk studies ontleend aan de diplomatieke praktijk.

Men hoeft het niet met Dr. Boon eens te zijn, om toch te kunnen profiteren van zijn kennis en ervaring.

Als zodanig zullen wij ook zeker door diegenen die van plan zijn zich beroepsmatig aan de diplomatieke praktijk te gaan wijden, met vrucht worden gelezen.

P. R. Baehr

George Lenczowski (ed.), *Political Elites in the Middle East*, Washington, D. C. (American Enterprise Institute for Public Policy Research) 1975, 227 p., \$ 3,50 (paperback).

De doelstelling van het hier besproken boek van Lenczowski luidt 'het beschrijven en analyseren van de politieke elites in zeven landen van het Midden Oosten, n.l. Iran, Turkije, Egypte, Syrië, Irak, Libanon en Israël'. De keuze van deze landen is gebaseerd op twee criteria, aldus luidt de inleiding: '(1) the process of change characteristic of all seven countries in question, and (2) the availability of data permitting more than merely impressionistic studies' (p. 1). Het eerste (nogal vage) criterium wordt in Lenczowski's inleidende hoofdstuk getiteld *Some Reflections on the Study of Elites* niet nader uiteengezet. Zoals uit de latere hoofdstukken blijkt, heeft dit 'veranderingsproces' o.m. betrekking op sociaal-economische en politieke veranderingen die zich in de betrokken staten hebben voorgedaan.

Ook andere staten van het Midden Oosten, zoals bijvoorbeeld Saoedi-Arabië, zouden zich volgens de bovengenoemde twee criteria uitstekend voor analyses van de politieke elites lenen, maar het samenstellen van 'volledige' readers stuit in de praktijk nu eenmaal op grote problemen.

In zijn inleiding laat Lenczowski in het kort enkele aspecten van bekende elitetheo-

rieën (Mosca, Pareto, etc.) de revue passeren. Speciale aandacht vestigt hij op het specifieke geval van de 'organisatorische elite', die vooral in totalitaire, dictatoriale of één-partij-systemen een belangrijke rol kan spelen, en waarvan de leden zich van hun politieke rivalen onderscheiden door een grotere organisatorische kundigheid: 'Obviously, greater organizational skill in one group denotes a certain type of superiority over rival groups. The point here is that, in some cases, this may be the only advantage that the new elite had over its competitors: on other counts — qualitative culture, education, experience, honesty, public spirit — it may be inferior to them' (p. 5). Duidelijke voorbeelden van 'organisatorische elites' vormen de politieke machthebbers van Syrië en Irak. In de hoofdstukken over deze beide landen wordt dit aspect echter niet duidelijk naar voren gehaald.

In tegenstelling tot het in de inleiding gestelde, voldoen niet alle bijdragen aan het tweede criterium. Het hoofdstuk van Gordon H. Torrey over Syrië is voor wat betreft de politieke elites die na 1963 de macht in handen hadden wel degelijk impressionistisch te noemen, en steekt zowel qua lengte (11 p.) als inhoud povertjes af bij de bijdragen van de schrijvers over de andere behandelde staten. Dit zijn: James A. Bill over Iran (24 p.), Frederick W. Frey over Turkije (42 p.), Robert Springborg over Egypte (25 p.), Phebe A. Marr over Irak (41 p.), Emanuel Gutmann en Jacob M. Landau over Israël (37 p.) en Iliya F. Harik over Libanon (20 p.). De meeste hoofdstukken bieden (veelal nog niet eerder zo uitgebreid gepubliceerde) statistische gegevens over achtergronden van de politieke elites, al naar gelang deze in de diverse behandelde staten door de betrokken schrijvers van belang worden geacht: opleiding, beroep, leeftijd, sociaal-economische, religieuze en ethnische achtergronden, lidmaatschap van politieke partijen, enz. Voor wat betreft het verschaffen van statistisch materiaal, springen de hoofdstukken over Iran, Irak en Israël duidelijk naar voren. In Springborg's hoofdstuk over Egypte treft men geen statistische gegevens aan. Springborg argumenteert dat het weinig zou opleveren indien men de Egyptische politieke elite volgens rigide categorieën zou willen definiëren: 'There are no geographically distinctive areas, no cohesive ethnic groups, and no elite schools which contribute a disproportionate and identifiable share of Egypt's top decision makers. . . . The elite is at once homogeneous in that it is not factionalized along ethnic, religious, linguistic or other categorical lines, and heterogeneous in that it lacks a cohesive political ideology and a shared dedication of purpose. Precisely because the elite is an undifferentiated lump that lacks any leavening agents, it is honeycombed with constantly shifting cliques and factions. . . . Cutting through the elite are clientage networks that provide the chains of command through which Egypt is ruled' (p. 91).

Dat ook ten aanzien van de Egyptische politieke elite een statistische analyse van bepaalde achtergronden van leden van politieke machtsinstellingen wel degelijk vruchten kan afwerpen, wordt aangetoond door bijvoorbeeld Shahrough Akhavi, in zijn hoofdstuk 'Egypt: Neo-Patrimonial Elite', dat is opgenomen in een andere studiebundel over politieke elites in het Midden Oosten, geredigeerd door Frank Tachau, en getiteld: *Political Elites and Political Development in the Middle East* (Schenkman Publishing Company, 1975, Cambridge, Mass.). Akhavi levert vooral statistisch materiaal over de verhouding tussen militairen en civielen in machtsinstellingen, en over achtergronden als beroep en opleiding.

Hoewel Springborg niet met een duidelijke omschrijving van de politieke elite zelf komt, geeft hij wel een diepgaande en verhelderende beschrijving van het systeem van politieke cliëntèle, dat volgens hem bepalend is voor de machtsverhoudingen

binnen de Egyptische politieke elite, en binnen het Egyptische politieke systeem in het algemeen.

In Lenczowski's boek heeft vrijwel iedere schrijver weer een andere benadering van hoe elites het beste kunnen worden bestudeerd. Geen van hen onderschrijft één specifieke elitetheorie. De meeste contribuanten hanteren verschillende definities van een politieke elite, en ook hun onderzoeksterreinen verschillen, al naar gelang het belang dat zij aan institutionele en/of informele elite groeperingen toekennen.

Lenczowski heeft het onjuist geacht om aan de diverse medewerkers van zijn boek een star methodologisch kader voor te schrijven voor de bestudering van de betrokken politieke elites. Dit heeft tot gevolg gehad dat de verschillende hoofdstukken geen duidelijk en consistent geheel vormen, vooral voor wat betreft theorievorming over politieke elites; en dit kan als een zwak punt worden beschouwd. Aan de andere kant is dit ook een van de sterke punten van het boek: Doordat de medewerkende auteurs niet a priori gebonden waren aan eensluidende definities en onderzoeksmethoden, waren zij beter in staat om een zo duidelijk mogelijk inzicht te verschaffen in de politieke machtsstructuren en verhoudingen in de door hen besproken, en onderling zo sterk uiteenlopende staten van het Midden Oosten.

Het was dan ook Lenczowski's opzet 'to show a variety of methodological approaches . . . The *raison d'être* of this volume has been the belief that a study of elites, whether in democratic or nondemocratic systems, is not only a valid but also one of the most productive ways of understanding political reality' (p. 15). En hierin is hij zeker geslaagd.

Het is echter jammer dat Lenczowski geen poging heeft ondernomen om aan de hand van de resultaten van het door hem bijeengebrachte onderzoeksmateriaal over het Midden Oosten enkele theoretische slotopmerkingen te maken over politieke elites in het algemeen. Zijn boek lijkt dan ook nuttiger voor diegenen die informatie wensen over de politieke systemen en machtsverhoudingen in één of meerdere van de behandelde staten, dan over theorieën over politieke elites in het algemeen.

N. van Dam

Menno Wolters, **Kollegevorming en polarisatie**. Sectie gemeente, gewest en provincie van de Wiardi Beckman Stichting, augustus 1976, -65 p. f 7,50.

De gemeentepolitiek is nogal stiefmoederlijk bedeed als het gaat om de aandacht van de Nederlandse politicologen. Daarentegen wordt met name van de zijde van de politieke partijen vrij veel aandacht aan de gemeentepolitiek besteed. Zo houdt de Sectie gemeente, gewest en provincie van de Wiardi Beckman Stichting zich al een tijd actief met de gemeentepolitiek bezig. In het in augustus 1976 verschenen rapport 'Kollegevorming en polarisatie' tracht Menno Wolters antwoord te geven op vragen als 'Wat is er in 1974 gebeurd bij de totstandkoming van de colleges van B & W en G.S.? Welke politieke samenstelling hebben ze gekregen?'

Wolters heeft daartoe een 'steekproef' getrokken uit het gewest Rijnmond, de provincies en die gemeenten boven de 20.000 inwoners, waar de PvdA of de fractie waar de PvdA deel van uitmaakt, aanspraak kan maken op een zetel in een afspiegelingscollege. Onderzocht worden Rijnmond, de 11 provincies en 119 gemeenten, zodat de 'steekproef' bestaat uit 131 eenheden. Deze worden als één groep behandeld, al kan men over de vergelijkbaarheid van gemeenten, provincies en gewesten

wel zijn twijfels hebben. Trouwens, het feit dat alleen gemeenten boven de 20.000 inwoners, en dan bovendien nog alleen die gemeenten waar de PvdA behoorlijk sterk is, in de 'steekproef' voorkomen, maakt duidelijk dat generaliseren over collegevorming en polarisatie uit den boze is.

Per gemeente zoekt Wolters één of twee PvdA-informanten die hij onderwerpt aan een vijf minuten durende telefonische enquête. De visies van andere partijen en fracties ontbreken geheel in dit rapport. Met recht kan dit rapport dan ook, mét Wolters overigens, een 'PvdA-impressie' van de collegevorming worden genoemd. Daar is natuurlijk niets op tegen. Wél op wat Wolters met de informatie van zijn ondervraagden doet: 'Colleges die volgens de norm van de grootste resten afspiegelingscolleges genoemd kunnen worden, zijn altijd in die categorie ingedeeld, zelfs wanneer plaatselijk een of meer der betrokkenen van mening was, dat het hier een meerderheidscollege betreft' (p. 8). De waarde van de indeling van de colleges, die Wolters hanteert, wordt zo natuurlijk wel vrij dubieus.

De collegevormen worden naar vier dimensies onderscheiden:

- 1 — afspiegelings- of meerderheidscolleges;
- 2 — geen programmatische afspraken, afspraken ná respectievelijk vóór de verkiezingen;
- 3 — de fase van een gemeente; daartoe worden onderscheiden: nulfase, primaire, eerste, tweede en derde fase, waarbij de fase van een gemeente afhankelijk is van de mate van polarisatie en politisering binnen die gemeente;
- 4 — het feit of een fractie een absolute meerderheid of dominante positie in de raad bezet of dat dit niet het geval is.

De waarde van deze dimensies kan zeker in twijfel getrokken worden. Zo wordt een gemeente in een bepaalde fase ingedeeld mede op grond van het feit of er al of niet programmatische afspraken zijn gemaakt bij de collegevorming, of dat het college al of niet evenredig is samengesteld. Bij de omschrijving van de nulfase staat onder andere (p. 10): 'Dat is de fase waarin het proces van politisering nog moet beginnen. Colleges worden samengesteld volgens het afspiegelingsprincipe; vóór noch na de verkiezingen wordt ook maar de mogelijkheid geopperd van overleg over wat het college zal gaan doen'. Het zal duidelijk zijn dat drie van de vier dimensies nauw met elkaar verweven zijn. In zijn 'Aantekeningen voor fijnproevers', die best wat meer informatie mochten bevatten omdat de fijnproevers zich nu geen goed oordeel kunnen vormen, gaat Wolters nader in op het verband tussen de dimensies. Uit een principale componenten-analyse blijkt dat ruim de helft van de variantie op de vier dimensies verklaard kan worden door een component, waarmee alle vier dimensies positief correleren (p. 59). Wolters vindt het bestaan van een dergelijke gemeenschappelijke component een goed argument om alle vier dimensies te hanteren om de onderzochte gemeenten en provincies van elkaar te onderscheiden. Dat mag de schrijver dan vinden, feit is dat door de samenhang van de dimensies bepaalde conclusies eigenlijk gedefinieerde artefacten zijn geworden. Zo worden in hoofdstuk IV de programcolleges onderscheiden naar het al of niet voorkomen van een meerderheidspositie van een fractie en naar de fase waarin een gemeente verkeert. Wolters constateert dan een heel duidelijk verband tussen de fase van een gemeente en de aard van het college (p. 22). Dit valt natuurlijk niet te verwonderen als men bedenkt, dat in een gemeente in de nulfase per definitie geen programcolleges mogen voorkomen en dat zij daarentegen in gemeenten in de tweede en derde fase moeten voorkomen. Dat men zo aan een hoge correlatiecoëfficiënt kan komen, spreekt voor zich.